

Provinciale Adviescommissie Leefomgevingskwaliteit (PAL) Zuid-Holland
Provinciale Commissie Leefomgeving (PCL) Utrecht

Het Groene Hart: Vitaal orgaan van de Randstad

Advies bij Perspectief Groene Hart 2040, 28 augustus 2017

1. Inleiding

Op 2 mei 2017 heeft de Stuurgroep Nationaal Landschap Groene Hart het Perspectief Groene Hart 2040 uitgebracht. De Stuurgroep is het samenwerkingsverband van de Groene Hart provincies, enkele gemeenten, de waterschappen en maatschappelijke vertegenwoordigers. Het Perspectief is opgesteld als input voor de Omgevingsvisies van de provincies en gemeenten. Provinciale Staten van de provincies Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Holland besluiten dit najaar over het Perspectief Groene Hart, waarna het wordt uitgewerkt in een agenda.

Als onafhankelijke adviescommissies van de provincies Zuid-Holland en Utrecht op het brede terrein van de leefomgeving, volgen wij dit proces met aandacht. Wij waarderen het dat de overheden samen een visie op het Groene Hart hebben ontwikkeld, maar wij adviseren de overheden om in het Perspectief meer aandacht te besteden aan de **analyse van het Groene Hart** (zie paragraaf 2) en de **urgentie en ambities voor het gebied** (zie paragraaf 3). In ons **advies aan de provincies** (paragraaf 4) geven wij aan welke rol wij voor de provincies zien weggelegd.

2. Analyse Groene Hart

De PAL en PCL missen in het Perspectief Groene Hart een heldere analyse. Wat is het Groene Hart (inclusief de vraag of de inzichten over het Groene Hart niet vertekend worden door cijfers over steden als Gouda, Woerden en Alphen aan de Rijn), welke waarden vertegenwoordigt het, welke economische en maatschappelijke functies vervult het, hoe ziet de bevolkingssamenstelling eruit, welke deelgebieden kunnen worden onderscheiden, welke opgaven zijn specifiek voor het Groene Hart en welke spelen ook voor andere regio's in Nederland, welke relaties zijn er tussen het Groene Hart en de grote steden en andersom en welke kansen en bedreigingen zijn er? In dit advies benaderen wij het Groene Hart vanuit drie invalshoeken:

>Het Groene Hart als Ruimtelijke ordeningsconcept

Het Groene Hart is al sinds de Nota inzake de Ruimtelijke Ordening (1960) een belangrijk ruimtelijke ordeningsconcept als centrale open ruimte in de Randstad. De Randstad was en is het gebied waar bijna de helft van de bevolking van Nederland woont en waar het zwaartepunt van werkgelegenheid en economische ontwikkeling ligt. In het rapport "De ontwikkeling van het Westen des Lands" (1958) werd gevreesd voor het dichtslippen van het hele stedelijke gebied. Daarom stelde het Rijk voor buffers tussen de steden open te houden evenals het middengebied, in combinatie met bundeling van verdere verstedelijking op een beperkt aantal plekken elders in het land. De eerste Nota inzake de Ruimtelijke Ordening (1960) schetst een naar buiten gericht groeimodel voor de Randstad rondom het open middengebied (Uit: "Icons of Dutch spatial planning, Ministerie I&M, 2012"). Het open middengebied was belangrijk voor de voedselvoorziening (functie landbouw) en voor de recreatie van de stadsbewoners.

De PAL en PCL vinden dit ruimtelijke ordeningsconcept nog steeds relevant. Sterker nog: dit concept wint aan belang door de groei van de steden. Voorkómen moet worden dat de open ruimte dichtslibt. Andersom leidt concentratie van de verstedelijking tot een groter draagvlak voor voorzieningen binnen de steden. Bovendien draagt het model van de stedenring met het Groene Hart in het midden bij aan een goed vestigingsklimaat in internationaal perspectief: het is een essentieel onderdeel van het concept van de meerkernige metropool van de Randstad en draagt bij aan de internationale concurrentiepositie in het aantrekken van hoogwaardige werkgelegenheid. Bovendien werkt dit

concept twee kanten op: niet alleen worden de stedelijke kernen rondom het Groene Hart qua vestigingskwaliteiten bepaald door de nabijheid van substantieel groen. Ook is het zo dat door het aangrenzende Groene Hart de onderlinge verschillen tussen de kernen herkenbaar worden gemaakt. De variëteit en differentiatie van de steden binnen de Randstad zijn juist vanwege het Groene Hart te onderscheiden.

Het Groene Hart en de steden zijn samen meer dan de som der delen!

>Maatschappelijke waarden van Het Groene Hart

Het Groene Hart heeft veel, vaak heel verschillende, maatschappelijke waarden. Het:

- biedt de inwoners van het Groene Hart een aantrekkelijke groene leefomgeving
- biedt stadsbewoners rust en ruimte als afwisseling van het drukke stadsleven
- is aantrekkelijk om te recreëren
- is van belang voor de landbouw en voedselvoorziening dichtbij een omvangrijk consumptie afname gebied
- biedt ruimte voor waterberging en speelt een belangrijke rol in de waterhuishouding van ons land
- kan bijdragen aan de energievoorziening
- kent een voor Nederland en Europa uniek landschap: het veenweidengebied
- herbergt veel planten- en diersoorten en is daarmee belangrijk voor de biodiversiteit
- is rijk aan cultureel erfgoed

Deze functies zijn in de eerste plaats van belang voor de mensen die er wonen of het gebied bezoeken, maar het behoud en de ontwikkeling van deze maatschappelijke waarden is ook van nationaal en internationaal belang. Het concept van de meerkernige metropool met het Groene Hart als ruimtelijke ordeningsconcept houdt in dat die maatschappelijke waarden er, naast hun belang voor de inwoners van het gebied, ook zijn tot nut van de inwoners van de grote steden. Een deel van de problematiek van het Groene Hart is dat die inwoners van de steden zich daar onvoldoende van bewust zijn, daar zonder veel directe tegenprestatie van kunnen profiteren en dat er geen grote prikkel is voor de steden om de maatschappelijke waarden in het gebied te behouden of vergroten. Er is zelfs een risico dat zonder veel afweging van de maatschappelijke waarden bepaalde functies (bv. energievoorziening, waterberging, verdere verstedelijking of meer industriële landbouw ten koste van biodiversiteit) de ontwikkelingsrichting bepalen zonder een goede maatschappelijke afweging. Dat geldt temeer omdat het Groene Hart een aantal problemen kent als bodemdaling, watersysteembeheer en CO₂ uitstoot uit het veenweide gebied, die weliswaar niet uniek zijn voor het Groene Hart, maar daar wel om een oplossing vragen en mogelijk ook kansen bieden het ruimtelijke ordeningsconcept te behouden of te versterken. Vanuit het oogpunt van duurzaamheid is het wenselijk om de immense bouwopgave van vandaag te accommoderen in gebieden die qua ondergrond minder problematisch zijn en minder onderhoudsinvesteringen met zich meebrengen.

Dit alles vraagt dus om versterking van de wederzijdse relatie tussen de omliggende steden en het Groene Hart, en gezamenlijk tot een goede afweging van de maatschappelijke waarden te komen. Het is onrealistisch te veronderstellen dat het Groene Hart dat op eigen kracht kan, zonder de relatie met de gebruikers in de steden te intensiveren. Het proces van de omgevingsvisies op nationaal, provinciaal en regionaal niveau zijn een uitgelezen kans die relatie te intensiveren, de betrokkenheid tussen stad en platteland te versterken en tot een gedeelde visie te komen om de maatschappelijke waarden van het gebied af te wegen en veilig te stellen. Het Groene Hart is een uniek gebied met een unieke functie, zowel voor de inwoners en ondernemers van het gebied zelf als van de grote steden eromheen.

>Groene Hart als merknaam

Het Groene Hart is ook een merknaam, die de potentie heeft die koppeling tussen de omliggende steden en het Groene Hart op het niveau van burgers en bestuurders te versterken. Er zijn "Groene Hart gemeenten", een "Groene Hart Ziekenhuis", "Groene Hart streekproducten" en er is een "Groene Hart wandelpad". Er is in het verleden veel geïnvesteerd in de merknaam "Groene Hart", maar deze

marketing is nog onvoldoende effectief gebleken. Dit komt vooral doordat het Groene Hart door bewoners, bedrijven en bezoekers niet als een eenheid wordt ervaren. Het Hollandse Plassengebied en de Krimpenerwaard zijn bijvoorbeeld deelgebieden met een heel eigen karakter. Ook speelt een rol dat er vele tientallen organisaties met de beste bedoelingen bezig zijn met het Groene Hart. Het is belangrijk dat de provincies daadwerkelijk regie gaan voeren over het Groene Hart. Het ontbreken van eenheid in de beeldvorming is een realiteit die qua marketing meer aandacht verdient in het Perspectief Groene Hart. In die zin dat juist de meervormigheid en de afwisseling van kenmerken een interessante meerwaarde kan zijn.

3. Urgentie en ambities voor het Groene Hart

De PCL en PAL missen in Perspectief Groene Hart duidelijke ambities voor het Groene Hart en een gevoel van urgentie. Wij adviseren de provincies om de volgende ambities meer centraal te stellen in het Perspectief:

➤ **Het behoud van het Groene Hart als open groene ruimte in de Randstad**

Het behoud van een open groene ruimte is van cruciaal belang als tegenhanger van de compacte verstedelijking. Door de bevolkingsgroei en de groei van de steden zou deze open ruimte bedreigd kunnen worden. Binnen dit overall doel van het open houden van het Groene Hart vraagt de leefbaarheid vanuit het oogpunt van de inwoners van het Groene Hart qua woonmogelijkheden en voorzieningen nadrukkelijk om aandacht.

➤ **Het bewust omgaan met de maatschappelijke waarden van het Groene Hart**

Het Groene Hart kent veel maatschappelijke waarden die elkaar kunnen versterken:

- Gezonde leefomgeving
- Recreatiemogelijkheden
- Landbouw en voedselvoorziening
- Waterberging.
- Natuur en biodiversiteit
- Energievoorziening
- Behoud van cultureel erfgoed

Sommige deelgebieden zijn geschikter voor een bepaalde functie dan andere deelgebieden. Ligging ten opzichte van de steden en infrastructuur en bodem- en waterkwaliteiten spelen hierbij een grote rol. Het is belangrijk om te inventariseren welk gebied geschikt is voor welke functie (zonering).

4. Advies aan de provincies

➤ **Beschouw het Groene Hart als cruciaal onderdeel van de Randstad en niet als op zichzelf staand gebied**

In het huidige Perspectief Groene Hart wordt naar de mening van de PAL en de PCL te weinig een relatie gelegd tussen het Groene Hart en de ontwikkeling van de grote steden. De PAL en de PCL delen de opvatting dat de steden en het Groene Hart één systeem vormen: de Randstad. Dit betekent dat de wederzijdse relaties tussen de steden en het Groene Hart veel meer aandacht moeten krijgen in het Perspectief. De steden zijn van belang voor de inwoners van Groene Hart en het Groene Hart is van belang voor de inwoners van de steden.

➤ **Neem de analyse van het huidige functioneren van het Groene Hart op in het Perspectief Groene Hart**

De PCL en de PAL vinden het van belang dat de ambities voor het Groene Hart onderbouwd worden met een heldere analyse van het huidige functioneren van het Groene Hart (waarden, economische en maatschappelijke functies, bevolkingssamenstelling, deelgebieden, relaties tussen de steden en het Groene Hart, kansen en bedreigingen).

➤ **Betrek naast de partijen uit het Groene Hart zelf ook het Rijk en de grote steden bij het behoud van het Groene Hart als open groene ruimte**

Zoals aangegeven zijn de waarden van het Groene Hart van belang voor de inwoners en ondernemers van het gebied, maar zeker ook voor de inwoners en ondernemers van de grote steden en voor Nederland als geheel. De steden identificeren zich momenteel niet als probleemeigenaar van het Groene Hart. Daarom vinden de PCL en de PAL dat de provincies het Rijk en de grote steden nog meer zouden moeten aanspreken op hun medeverantwoordelijkheid voor het Groene Hart. De ontwikkeling van de Omgevingsvisies is hiervoor een goed aanknopingspunt. Er ligt hier in het bijzonder een rol voor de provincies, omdat het om gemeentegrensoverstijgende vraagstukken gaat. Het is verstandig om hierbij als provincies samen op te trekken.

➤ **Vind een goed evenwicht bij het bevorderen van de maatschappelijke waarden van het Groene Hart**

Het Groene Hart herbergt veel maatschappelijke waarden en functies. Bij de verdere ontwikkeling van het Groene Hart is het van belang hierin een goed evenwicht te vinden. Opwekking van duurzame energie is van groot belang, maar recreatie, natuur en biodiversiteit, waterberging en behoud van cultureel erfgoed zijn dat ook. Het ene deelgebied is geschikter voor de ene functie, het andere voor de andere functie. Deze afwegingen moeten in samenspraak met alle betrokkenen op bovengemeentelijk niveau gemaakt worden. De provincies hebben hierbij een belangrijke regierol te vervullen. Het behoud en de ontwikkeling van de maatschappelijke waarden van het gebied op lange termijn moet hierbij centraal staan. Om de verschillende functies de juiste schaal en plaats te kunnen geven kan in sommige gevallen het instrument ruilverkaveling toegepast worden, waarbij o.a. bodemdaling, waterbeheer en grondgebruik sturende elementen zijn. Bij het vinden van een goed evenwicht is voor de provincies een belangrijke verbindende rol weggelegd tussen de betrokken partijen zoals gemeenten en waterschappen. Ook is het van groot belang om de inbreng van de inwoners van het Groene Hart te betrekken bij de afwegingen die gemaakt worden.

➤ **Benadruk het belang van het Groene Hart voor een gezonde leefomgeving**

De grote steden zijn actief bezig met het creëren van een gezonde leefomgeving vaak met behulp van groenvoorzieningen. Vlakbij deze steden ligt evenwel het Groene Hart, dat eveneens een belangrijke bijdrage kan leveren aan een gezonde leefomgeving voor de stadsbewoners. Goede verbindingen zijn hiervoor een voorwaarde.

➤ **Investeer in goede en aantrekkelijke verbindingen tussen de grote steden en het Groene Hart**

De grote steden en het Groene Hart vervullen belangrijke functies voor elkaar. Om als één systeem te functioneren zijn goede en aantrekkelijke verbindingen en overgangszones tussen stad en land van essentieel belang. Juist hierbij kunnen de provincies als regionale overheden een belangrijke rol vervullen.

➤ **Stimuleer als provincies de gezamenlijke marketing van het Groene Hart**

Er is de afgelopen decennia veel geïnvesteerd in het Groene Hart, zowel op het gebied van recreatieve routestructuur als in Merk & Marketing. Voornamelijk is dit gedaan door overheden om het recreatieve gebruik en de relevantie voor de steden te vergroten. Nu de (provinciale) overheden niet meer bijdragen aan de marketing van het Groene Hart dreigen de investeringen uit het verleden teniet te worden en loopt het recreatieve gebruik en hiermee ook het maatschappelijk draagvlak voor het Groene Hart terug.

Om het Groene Hart te kunnen marketen is het noodzakelijk eerst de publiekgerichte positionering en profilering in te vullen. Met andere woorden wat is het concept Groene Hart, wat is het "verhaal" van het Groene Hart gericht op het grote publiek. Als daar draagvlak ontstaat voor het Groene Hart zal de bereidheid om ongewenste ontwikkelingen te voorkomen groter worden.

Betrek daarbij nadrukkelijk ook de deelgebieden die al een eigen identiteit hebben (bv het Plassengebied) zodat een gezamenlijke marketingstrategie kan worden bepaald. De provincies zouden hierbij een sterke verbindende rol moeten vervullen.

Met dit advies beogen PCL en PAL een bijdrage te leveren aan het proces van implementatie van het perspectief Groene Hart in de omgevingsvisies.

Graag blijven PCL en PAL betrokken bij dit proces. De PCL en PAL zijn bereid desgewenst aanvullende toelichting en/of advies te geven.